

Základy horního práva

Vítězslav Urbanec

Teorie práva

Právo – systém norem chování lidí, jejichž dodržování lze vynutit státní mocí (*tzv. právo v objektivním smyslu*)
(*v subjektivním smyslu je termínu právo užíváno pro vyjádření určitého nároku jedince, resp. jedinců na něco*).

Jiné systémy norem chování – *morální (morálka), náboženské (liturgie, přikázání), politické (stanovy), společenské (etiketa, sportovní a herní pravidla) – nižší vynutitelnost než u práva.*

Jedním ze základních způsobů rozdělení práva je dělení práva na **právo pozitivní (platné)** a **přirozené (spojené s existencí lidstva vůbec, „lidstvu vrozené“)**.

Prameny pozitivního (platného) práva: právní předpisy a normativní smlouvy, v některých kulturách i soudní precedenty nebo zvyklosti.

Úřední rozhodnutí – *vydáváná v konkrétních případech, zakládají konkrétní práva a povinnosti.*

Další dělení práva: **veřejné (s převahou vrchnostenského principu) ca. soukromé (s převahou principu rovnosti stran)**

Veřejnoprávní předpisy - *obecně závazné právní předpisy obsahující normy veřejného práva (jejich znakem je převažující vrchnostenský prvek a prvek veřejné služby, jsou striktní a obvykle se od nich nelze smluvně odchýlit – typicky např. předpisy z oboru práva trestního, daňového, správního, a většinou i práva horního)*

Soukromoprávní předpisy – *obecně závazné právní předpisy obsahující normy soukromého práva (jejich znakem je princip rovnosti účastníků právních vztahů a smluvní volnost, a bývá možno se od nich smluvně odchýlit – typicky občanský zákoník)*

Horní právo – v českých zemích tradiční disciplína veřejného práva (obsahuje ale i některé prvky práva soukromého, hlavně pracovního); **upravuje vztahy** mezi státem, těžaři a dalšími subjekty:

a/ **v oblasti nakládání s nerosty** (vč. jejich ochrany a využívání)

b/ **v otázkách bezpečnosti práce** v hornictví;

c/ **v dalších souvisejících oblastech** (výbušniny, podzemní objekty, těžební odpady, některá strojní zařízení, některé stavby a určité speciální činnosti, správa a výběr úhrad).

Lze je považovat za speciální odnož správního práva. Obecné předpisy správního práva (např. správní řád pro správní proces) se používají v horním právu podpůrně.

Ve střední Evropě tvoří samostatnou disciplínu; v některých zemích ve světě je naopak součástí práva stavebního či práva životního prostředí.

Tradiční instituty českého horního práva

1/ horní regál - výsadní právo státu, popř. panovníka výlučně vlastnit některé nerosty důležité pro celou společnost; moderní české horní právo označuje takové nerosty jako nerosty vyhrazené. Velmi důležitou je zde skutečnost, že nerosty, které jsou předmětem horního regálu, nejsou součástí pozemku, tzn. nepatří vlastníku pozemku, ale státu. Z vlastnictví vyhrazených nerostů samozřejmě plyne i právo státu tyto nerosty získávat, upravovat je a dále s nimi nakládat. Neoddělitelnou součástí regálního práva je rovněž výsada propůjčovat práva k vyhrazeným nerostům subjektům od samotného státu odlišným, tj. těžařům.

2/ horní svoboda - úzce spojena s právem regálním a přímo bytostně souvisí se skutečností, že vyhrazený nerost není součástí pozemku. Podstatou horní svobody je jednak právo toho, kdo splnil zákonem stanovené podmínky, získat od státu jakožto od majitele vyhrazených nerostů oprávnění k dobývání vyhrazených nerostů, jednak právo se těchto nerostů zmocňovat a nakládat s nimi i tehdy, pokud se vyhrazené nerosty nacházejí pod pozemky nepatřícími státu ani těžaři. Institut horní svobody tak vždy předpokládá i odpovídající povinnost vlastníka pozemku postup těžaře nadaného příslušným státním oprávněním strpět. V moderních společenských a právních poměrech je samozřejmě nemyslitelné, aby se tak dělo libovolně a bez konsensu zúčastněných subjektů.

3/ horní výsost (vrchní dozor) - horní výsost úzce souvisí s právem horního regálu. Její podstatou je neopomenutelná úloha státu v oblasti výkonu dozoru nad bezpečným prováděním hornické činnosti, nad ochranou a využíváním nerostného bohatství, popř. nad dalšími souvisejícími aktivitami, jako je využívání výbušnin, výstavba objektů v podzemí apod. Praktického naplnění dochází institut horní výsosti primárně ve zřízení orgánů státní báňské správy jakožto odborných orgánů dozoru v oblasti hornictví, a ve zřízení dalších správních orgánů zasahujících do hornictví (Ministerstvo životního prostředí, Ministerstvo průmyslu a obchodu).

Historie českého horního práva

V českých zemích má psané horní právo tradici delší než 750 let. Spojeno se zásadním významem hornictví pro český stát (bohatá naleziště kovů a jiných nerostů = základ panovnické moci).

Od úsvitu dějin po 13. století: právo zvykové, vlivy práva římského a německého

Středověk a novověk:

a/ Jihlavské horní právo (1249)- vydáno králem Václavem I. a jeho synem Přemyslem Otakarem;

b/ Kutnohorské horní právo (1300) - *Ius Regale Montanorum* (1300) /čti–*Jūs Regále Montanórum*/, vydáno Václavem II., sepsáno italským právníkem Gozziem z Orvietta;

c/ Jáchymovské právo - 1518 jáchymovský horní řád (tzv. šlikovský), inspirován saským právem, několikrát novelizován;

d/ narovnání o hory a kovy 1534 – ústavní smlouva mezi panovníkem a stavy, nastavení práv k nerostnému bohatství;

d/ 1548 horní řád Ferdinanda I. - vychází z práva jáchymovského;

Od 16. století do 19. století – různé panovnické dekrety. Od 13. století až do roku 1854 nejednotnost právní úpravy, liší se revír od revíru, různé horní řády, dekrety různých úřadů i samotného panovníka, rozvíjeno činností horních soudů, zejména jihlavského; uplatňování zvyklostí. Spory mezi panovníkem a stavy. Činnost Úřadu nejvyššího mincmistra a hormistra.

„Novodobé“ horní právo

a/ 1854 – vydán **všeobecný horní zákon č. 146/1854 ř.z.**

b/ 1957 – vydán **horní zákon č. 41/1957 Sb.**

Ústavněprávní kořeny horního práva

Ústavní pořádek České republiky – soubor základních ústavněprávních dokumentů.

Ústavněprávní dokumenty (ústavní zákony, včetně Ústavy České republiky, a Listina základních práv a svobod) jsou dokumenty největší právní síly (stojí svojí silou nad zákony, nařízeními vlády a vyhláškami).

Pro horní právo jsou nejdůležitější:

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. (Ústava ČR) – čl. 7 – stát dbá o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství

čl. 2 – zásada legality (výkon státní moci na základě zákona a v jeho mezích)

čl. 79 – stát může zřizovat úřady jen na základě zákona

Listina základních práv a svobod (č. 2/1993 Sb., součást ústavního pořádku ČR) – hlava čtvrtá, čl. 26 až 35 – hospodářská, sociální a kulturní práva (právo na spravedlivou odměnu, na zdravotní péči, sociální zabezpečení, na podnikání, na volbu povolání, na obživu prací atd.)

hlava první, čl. 11 – vlastnictví (zákaz zneužívání vlastnictví, výhrada vlastnictví státu pro některé komodity).

Prameny českého horního práva

- **Zákon č. 44/1988 Sb.**, o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon) – důležitý pro ochranu nerostů, územní plánování, pro využívání ložisek
- **Zákon č. 61/1988 Sb.**, o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě – nejdůležitější předpis platného českého horního práva; řeší zásadní kompetence státní báňské správy, upravuje druhy hornické činnosti a činnosti prováděné hornickým způsobem, týká se problematiky výbušnin, podzemních objektů aj.
- **Zákon č. 62/1988 Sb.**, o geologických pracích – dopadá na geologii, řeší základní podmínky pro výkon geologických prací, včetně oprávnění apod.
- **Zákon č. 157/2009 Sb.**, o nakládání s těžebním odpadem a o změně některých zákonů.
- **Zákon č. 85/2012 Sb.**, o ukládání oxidu uhličitého do přírodních horninových struktur a o změně některých zákonů.
- **Zákon č. 83/2013 Sb.**, o označování a sledovatelnosti výbušnin pro civilní použití .
- **Zákon č. 259/2014 Sb.**, o prekurzorech výbušnin a o změně zákona č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů (zákon o prekurzorech výbušnin).
- **Prováděcí předpisy k zákonům č. 61/1988 Sb. a 44/1988 Sb.**- několik desítek, hlavně o BOZP-nejdůležitější z nich – **vyhláška č. 22/1989 Sb.** (pro HČ v podzemí), **č. 26/1989 Sb.** (pro HČ na povrchu), **č. 51/1989 Sb.** (pro úpravárenství), **č. 104/1988 Sb.**, (dokumentace HČ), **č. 55/1996 Sb.** (ČPHZ v podzemí) - *seznam na webových stránkách SBS <http://www.cbusbs.cz/>*

Horní zákon

Zákon č. 44/1988 Sb. o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon) - původně federální zákon, který v modifikovaných -a často již velmi odlišných- podobách platí v obou částech bývalého Československa dosud.

Cílem zákonodárce bylo upravit na celostátní úrovni otázku základních východisek pro ochranu a využívání nerostného bohatství; otázka vlastní realizace hornictví a organizace báňských úřadů měla být ponechána na vůli republik.

Vymezení obsahu zákona

Zákon č. 44/1988 Sb.

-sestává v současné době celkem z dvanácti částí

-řeší dva základní okruhy otázek – jednou z nich je ochrana nerostného bohatství, druhou využití nerostného bohatství.

Toto zdánlivě jednoduché zaměření v sobě však zahrnuje celou řadu velmi podstatných témat z oboru horního práva:

-vymezení toho, co jsou nerosty a jejich ložiska,

-rozdělení nerostů do skupin,

-určení nerostného bohatství,

-problematiku chráněných ložiskových území,

-otázku dobývacích prostorů,

-řešení střetů zájmů,

-úhrady z vydobytých nerostů a z dobývacích prostorů,

-rezervy na sanace, rekultivace a na důlní škody,

-otázku důlních škod,

-problematiku důlních vod,

-zvláštních zásahy do zemské kůry a stará důlní díla

-a několik dalších otázek.

Část první horního zákona – vymezení základních otázek

- **nerosty** = tuhé, kapalné a plynné části zemské kůry; (nerostem ale není např. rašelina, bahno, písek v korytech vodních toků, pokud neobsahují vyhrazené nerosty v dobytelném množství, přírodní léčivé vody atp.); § 2 *horního zákona*
- **nerosty** se dělí na **vyhrazené** (taxativní seznam – např. radioaktivní nerosty, uhlí, ropa, rudy, vápenec, blokově dobytelný a lešitelný granodiorit a mnohé jiné) a **nevyhrazené** (všechny ostatní – obecně např. písek a štěrkopísek); § 3 (a též § 43a) *horního zákona*
- **Ložisko nerostů** je přírodní nahromadění nerostů + základka v hlubinném dole, opuštěný odval, výsypka a odkaliště pokud vznikly HČ a obsahují nerosty; § 4 *horního zákona*
- **Výhradní ložisko** = **ložisko vyhrazených nerostů**, a dále to ložisko nevyhrazených nerostů, o němž se rozhodlo před r. 1991, že je vhodné pro národní hospodářství; musí být osvědčeno MŽP; § 5, 6 (a 43a) *horního zákona*
- **Nerostné bohatství** – je tvořeno výhradními ložisky; je ve vlastnictví ČR; § 5 *horního zákona*
- **Ložisko nevyhrazeného nerostu** – součást pozemku, patří majiteli; § 7 *HZ*

Část druhá horního zákona

- Jedná se o velmi stručnou a poněkud nesystémově zařazenou část, upravující povinnosti organizace při využívání výhradních ložisek (neboť povinnosti obdobného charakteru se objevují i na jiných místech zákona).
- Mezi povinnosti organizace (tj. těžaře-podnikatele) patří zejména povinnost: navrhnout stanovení, změnu, popřípadě zrušení chráněného ložiskového území, vést důlně měřickou a geologickou dokumentaci, evidovat stav zásob výhradního ložiska a jeho změny, řešit včas střety zájmů při stanovení dobývacího prostoru a při plánované otvírce, přípravě a dobývání výhradního ložiska především s cílem omezit nepříznivé vlivy na životní prostředí, navrhnout stanovení, změnu, popřípadě zrušení dobývacího prostoru, evidovat výrubnost a znečištění při dobývání výhradního ložiska a dosahované výsledky při úpravě a zušlechťování nerostů prováděných v souvislosti s jejich dobýváním, pečovat o ochranu výhradního ložiska, plnit další povinnosti stanovené tímto zákonem a jinými obecně závaznými právními předpisy.

Část třetí horního zákona

Tato část řeší ložiskový průzkum a hospodaření se zásobami výhradních ložisek.

§ 11 horního zákona: vyhledávání a průzkum výhradních ložisek **řada povinností u výhradních ložisek** – organizace musí ověřovat výhradní ložisko komplexně, dále tak, aby se dobývání ložiska a výstavba dolů a lomů mohly uskutečnit podle zásad báňské technologie a zajistilo se racionální využití zásob ložiska, používat šetrné postupy atd.;

13 horního zákona – zásoby výhradního ložiska jsou zjištěné a ověřené množství vyhrazených nerostů ložiska nebo jeho části, odpovídající podmínkám využitelnosti, bez ohledu na ztráty při jeho dobývání; podkladem pro výpočet zásob výhradního ložiska jsou **podmínky využitelnosti zásob**

§ 14 horního zákona – zásoby výhradních ložisek:

a) vyhledané x prozkoumané (podle prozkoumanosti a znalosti úložních poměrů); b) bilanční x nebilanční (podle podmínek využitelnosti), c) volné x vázané (podle přípustnosti k dobývání).

Výpočet zajišťuje organizace, která zasílá výpočet na MŽP, MPO a OBÚ.

§ 14a HZ – odpis zásob = vynětí z evidence zásob nebo jejich převod ze zásob bilančních do zásob nebilančních (důvody pro odpis – složité báňsko-technické, bezpečnostní či geologické poměry, neúčelnost vydobytí nebo ohrožení obecných zájmů);

§ 14b HZ – návrh na odpis podává organizace nebo orgán životního prostředí

Rozhodnutí o odpisu: § 14c HZ – MPO se souhlasem MŽP při vyhledávání a průzkumu), MPO po projednání s ČBÚ ve fázi dobývání a projektování výstavby dolů a lomů, OBÚ v případě tzv. malého množství zásob.

Evidence zásob – vede organizace podle vyhlášky č. 497/1992 Sb.; souhrnnou evidenci vede MŽP podle § 29 odst. 4 horního zákona (pověřena ČGS).

Podle vyhlášky č. 369/2004 Sb. se:

a/při vyhodnocování výsledků geologického průzkumu zpracovává souhrnná geologická dokumentace,

b/ **podmínky využitelnosti** zpracovávají způsobem a v rozsahu uvedeném v příloze č. 1 cit.vyhlášky, a to s přihlédnutím k průběžným výsledkům vyhledávání nebo průzkumu ložiska tak, aby byly schváleny před zahájením výpočtu zásob (hodnotí se ekonomická kritéria, vč. nákladů na vyhledání a průzkum a na budoucí využití ložiska);

c/ výpočet nebo modelové stanovení nebo odhad minimálního ekonomického potenciálu ložiska určuje minimální množství zásob na ložisku.

Část čtvrtá horního zákona

Horní zákon požaduje, aby se existence výhradních ložisek zohledňovala při územně plánovací činnosti. V jejím rámci uplatňují příslušné orgány připomínky - MŽP, MPO a ČBÚ k PUR a k ZÚR, MŽP, MPO a OBÚ k územním plánům a regulačním plánům.

Chráněné ložiskové území (CHLÚ, § 16 až 19 horního zákona) – institut zajišťující ochranu výhradního ložiska proti znemožnění jeho dobývání; zahrnuje území, na němž by stavby a zařízení nespojující s dobýváním mohly ztížit či znemožnit dobývání výhradního ložiska; CHLÚ stanoví MŽP po projednání s orgánem kraje rozhodnutím vydaným v součinnosti s MPO, OBÚ a po dohodě s orgánem územního plánování a stavebním úřadem; hranice se vyznačí územně plánovací dokumentací; evidenci CHLÚ vede MŽP (§ 29 odst. 2 horního zákona);

Omezení některých činností v CHLÚ – stavby a zařízení nespojující s dobýváním lze v CHLÚ umísťovat jen na základě závazného stanoviska dotčeného orgánu; nesmí se ohrozit dobývání ložiska; rozhodnutí o umístění staveb nespojujících s dobýváním lze vydat jen na základě závazného stanoviska orgánu kraje vydaného po projednání s OBÚ (§ 18 a 19 horního zákona).

Vyhláška č. 364/1992 Sb., o chráněných ložiskových územích

Část pátá horního zákona

Byla zrušena – týkala se hospodaření se zásobami výhradních ložisek; zčásti řešila to, co dnes řeší §14a až 14c horního zákona.

Část šestá horního zákona

- Tato část obsahuje jediné ustanovení, a to § 23, a týká se výstavby dolů a lomů.
- Na projektování, výstavbu, popřípadě rekonstrukci dolů a lomů včetně výsypek, odvalů a odkališť se vztahují obecné předpisy o investiční výstavbě, pokud horní zákon nestanoví jinak.
- Dokumentace staveb dolů a lomů musí kromě náležitostí stanovených obecnými předpisy zajišťovat hospodárné využívání výhradních ložisek, optimální rozmístění povrchových a podzemních zařízení, staveb a důlních děl a použití nejvhodnějších dobývacích metod, ukládání a uchovávání vydobytých a dočasně nevyužívaných nerostů a ukládání odpadů (výsypky, odvaly a odkaliště), ochranu před zničením nebo znehodnocením zásob sousedních výhradních ložisek, bezpečnost provozu a bezpečnost a ochranu zdraví při práci, zajištění důlních děl, větrání, čerpání a odvádění důlních vod, ochranu proti výbuchům, průvalům, požárům a otřesům, jakož i proti průtržím hornin, uhlí a plynů, omezení nepříznivých vlivů na životní prostředí, komplexní řešení území ovlivněného hornickou činností, zvláště pak řešení vztahů k jiným národohospodářským odvětvím, vlastníkům nemovitostí a zákonem chráněným obecným zájmům, a to nejen z hlediska přímých následků připravované investiční výstavby, nýbrž i z hlediska následků spojených s využitím výhradního ložiska, s uvedením objektů a zařízení, za které bude nutno plánovat náhradu, upřesňování zásob výhradního ložiska potřebným průzkumem.
- Důlní díla a důlní stavby pod povrchem povoluje orgán státní báňské správy. V dobývacím prostoru obvodní báňský úřad rozhoduje také o umístění a povolení staveb, které mají sloužit otvírce, přípravě a dobývání výhradních ložisek, jakož i úpravě a zušlechťování nerostů prováděných v souvislosti s jejich dobýváním, a skladů výbušnin, s výjimkou staveb náležejících do působnosti Ministerstva průmyslu a obchodu a staveb vodních děl. Orgán státní báňské správy povoluje a kolauduje také stavby úložných míst, nejde-li o odkaliště. Důlní díla a stavby uvedené v odstavcích 3 a 4 povoluje orgán státní báňské správy republiky zpravidla v rámci povolování otvírky, přípravy a dobývání výhradního ložiska.

Část sedmá horního zákona

Řeší:

-dobývací prostory (§ 24 až 28 HZ); jejich stanovením vzniká organizaci oprávnění k dobývání výhradního ložiska; stanovuje OBÚ; ke stanovení nutný předchází souhlas MŽP; stanoví se uzavřeným geometrickým obrazcem; lze je smluvně převést (po předchozím souhlasu OBÚ);

-vedení evidencí; § 29 horního zákona; podle tohoto ustanovení vede evidenci osvědčení o výhradním ložisku MŽP (samotná ložiska eviduje ČGS). Souhrnnou evidenci zásob výhradních ložisek má podle zákona vést MŽP, které tímto úkolem pověřilo ČGS /která dělá i tzv. Bilanci zásob); evidenci chráněných ložiskových území podle zákona vede Ministerstvo životního prostředí České republiky, podpůrně zde opět spolupůsobí ČGS; evidenci dobývacích prostorů a jejich změn vedou obvodní báňské úřady, a to každý pro svůj úřední obvod. Souhrnnou evidenci dobývacích prostorů vede Český báňský úřad (§ 29 odst. 3 horního zákona); novinkou je tzv. báňsko-technická evidence, zakotvená do § 29a horního zákona (je vedena MPO, má shromažďovat statistické údaje týkající se těžby ložisek);

-zásady pro využívání nerostného bohatství; (§ 30 až 32 HZ); výhradní ložiska se musí využívat hospodárně; dále je mj. nutno:

- a/ vydobýt zásoby výhradních ložisek včetně průvodních nerostů co nejúplněji s co nejmenšími ztrátami a znečištěním; dobývání zaměřené výhradně na bohaté části ložiska není dovoleno,
- b/ řádně využít vydobyté nerosty při jejich úpravě a zušlechťování prováděných v souvislosti s jejich dobýváním,
- c/ vhodně ukládat průvodní nerosty současně dobývané, avšak dočasně nevyužívané a vést jejich evidenci,
- d/ vhodným způsobem ukládat skryvkové hmoty a hlušiny a podle možnosti je účelně využívat.

-řešení střetů zájmů (§33 horního zákona) - Problematiku střetu zájmů a způsob jejich řešení upravuje horní zákon v § 33. Zákon předpokládá především konsenzuální řešení střetu zájmů, tzn., že bude dosaženo dohody (souhlasu) mezi těžební organizací, dotčenými orgány veřejné moci a účastníky řízení o povolení hornické činnosti, jejichž zájem je ohrožen. Bez dohody s těmito osobami, resp. v případě orgánů veřejné moci bez jejich kladných přivolení, nemůže obvodní báňský úřad hornickou činnost povolit. Podle § 17 odst. 2 zákona č. 61/1988 Sb. musí být doklad o vyřešení střetu zájmů přiložen k žádosti o povolení hornické činnosti.

Část osmá horního zákona

Řeší úhrady

a/ z dobývacích prostorů;

b/ z vydobytých nerostů.

U úhrad z dobývacích prostorů činí sazba (nově od r. 2017) 1000,- Kč za 1 ha u tzv. těžného dobývacího prostoru, a dále 300,- Kč u netěžného dobývacího prostoru.

Nový způsob výpočtu úhrady u vydobytých (vyhrazených) nerostů je založen na algoritmu „těžba x sazba“, s modifikací pro hnědé uhlí, kde se zohledňuje ještě jeho výhřevnost. Sazby jsou uvedeny v nařízení vlády č. 98/2016 Sb. podle nerostů, resp. podle jejich skupin.

Úhrada z vydobytých nerostů se platí za:

a/ nerosty, pro které byl stanoven dobývací prostor a které byly v daném úhradovém období vydobuty na základě povolení hornické činnosti,

b/ vyhrazené nerosty získané v daném úhradovém období při provádění ložiskového průzkumu ve stanoveném průzkumném území, nebo

c/ vyhrazené nerosty získané nepovoleným dobýváním výhradního ložiska nebo neoprávněně prováděným ložiskovým průzkumem.

Způsob rozdělení - řídí se podle klíče uvedeného v zákoně, kde jsou stanoveny procentuelní podíly pro jednotlivé rozpočty (§ 33n, částečně i § 33o horního zákona).

Správu úhrad provádějí od roku 1992 a nadále ji budou vykonávat obvodní báňské úřady. Podpůrně se užívá daňových předpisů, tj. hlavně zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád.

Část devátá horního zákona

Tato část horního zákona řeší tzv. jiné zásahy do zemské kůry, přičemž do této části zákonodárce zařadil pouze dvě ustanovení:

- **§ 34 věnovaný zvláštním zásahům do zemské kůry,**

a/ uskladňování plynů nebo kapalin v přírodních horninových strukturách a v podzemních prostorech (podzemní zásobníky plynů a kapalin),

b/ ukládání radioaktivních a jiných odpadů v podzemních prostorech,

c/ průmyslové využívání tepelné energie zemské kůry s výjimkou tepelné energie vody vyvedené na povrch,

d/ ukládání oxidu uhličitého do přírodních horninových struktur.

- **§ 35 zaměřený na stará důlní díla.**

• Starým důlním dílem se podle § 35 horního zákona rozumí důlní dílo v podzemí, které je opuštěno a jehož původní provozovatel ani jeho právní nástupce neexistuje nebo není znám; starým důlním dílem je rovněž opuštěný lom po těžbě vyhrazených nerostů, jehož původní provozovatel ani jeho právní nástupce neexistuje nebo není znám.

• Ministerstvo životního prostředí zabezpečuje zajišťování a likvidaci starých důlních děl v nezbytně nutném rozsahu

• Likvidaci nebo zajištění starých důlních děl povoluje jakožto hornickou činnost obvodní báňský úřad.

Část desátá horního zákona

Řeší důlní škody (§ 36, 37 a 37a horního zákona)

Důlní škody jsou škody způsobené na hmotném majetku třetích osob vybranými typy hornické činnosti (nejčastěji dobýváním výhradních ložisek). Odpovídá za ně organizace, která je způsobila.

Za důlní škodu se považuje i ztráta povrchové a podzemní vody a podstatné snížení vydatnosti jejích zdrojů a zhoršení její kvality při výše zmíněných hornických činnostech.

Na vypořádání se vztahují obecné předpisy o náhradě škody.

K zajištění vypořádání důlních škod se povinně vytváří rezerva.

Část jedenáctá horního zákona

Jedenáctá část horního zákona řeší:

- požadavek na dodržování zásad bezpečného provozu;
- povinnost organizací vést při hornické činnosti důlně měřickou a geologickou dokumentaci;
- důlní vody; důlní vody jsou jedním z posledních zbytků horní svobody jakožto výhody dané těžaři – horní zákon podle svého § 40 umožňuje, aby organizace vody jež vnikly při hornické činnosti do jejích děl a lomů využívala pro svoji vlastní potřebu, nebo jako náhradní zdroj vody pro osoby, jimž vody strhla, a dává možnost ji za zákonem daných podmínek hnát přes pozemky třetích osob;
- sankce za porušení některých povinností;
- vyloučení aplikace správního řádu;
- poskytování údajů ze základních registrů a agendových informačních systémů (ovšem jen pro MŽP).

Část dvanáctá horního zákona

Tato část je věnována pouze přechodným a závěrečným ustanovením; obsahuje také pasáž, podle které jsou některá nevýhradní ložiska nerostů prohlášena za vyhrazená.

Posledním ustanovením je ustanovení § 45 o účinnosti, která byla stanovena na 1. červenec 1988.

Zákon č. 61/1988 Sb.

Nejdůležitější právní předpis z oblasti horního práva, skutečný pilíř horního práva – řeší nejpodstatnější otázky horního práva (hornickou činnost, ČPHZ, výbušniny aj.).

Tvořen sedmi částmi, často novelizován.

Část první zákona č. 61/1988 Sb.

Tato část zákona obsahuje vymezení předmětu právní úpravy. Zákon č. 61/1988 Sb. upravuje:

- a) podmínky pro provádění hornické činnosti a činnosti prováděné hornickým způsobem,
- b) podmínky pro nakládání s výbušninami,
- c) podmínky pro bezpečné provozování podzemních objektů,
- d) podmínky pro bezpečnost a ochranu zdraví osob, bezpečnost provozu a ochranu pracovního prostředí při činnostech uvedených pod písmeny a) a b),
- e) organizaci a působnost orgánů státní báňské správy.

Současně je v této části uvedeno i negativní vymezení působnosti zákona.

Vymezení okruhu případů, na které zákon č. 61/1988 Sb. dopadá, je ovšem jen rámcové; v zákoně se objevují i jiné otázky, které nejsou výslovně uvedeny v § 1 (např. sankce).

Část druhá zákona č. 61/1988 Sb.

- Jedná se o tu část zákona č. 61/1988 Sb., která má nejužší vztah k hornictví.
- Uvedená část řeší, co je hornická činnost (§ 2 vyhledávání a průzkum, OPD, zajištění a likvidace atd.) a jak se některé její typy povolují (§ 9, 10, 11, 13, 17, 18). Dále je zde upravena činnost prováděná hornickým způsobem (ČPHZ, § 3) - zvláštní postavení má dobývání nevýhradních ložisek (§ 19).
- S hornickou činností a s ČPHZ souvisejí otázky jako kvalifikace, BOZP a BP, báňská záchranná služba a technická zařízení.

Při povolování hornické činnosti hrají zásadní roli obvodní báňské úřady.

Výkon vrchního dozoru nad HČ a ČPHZ je rovněž svěřen OBÚ (a také ČBÚ).

Část třetí zákona č. 61/1988 Sb.

Třetí část zákona č. 61/1988 Sb. je věnována velice důležité oblasti, a to výbušninám.

Výbušniny patří v systému českého horního práva mezi téma zcela zásadní. Z důvodů historických i věcných se české horní právo neomezuje toliko na oblast hornictví, ale je zaměřeno rovněž na oblast výbušnin pro civilní použití a na oblast prekurzorů výbušnin. Základním důvodem tohoto zařazení je skutečnost, že výbušniny se nejvíce používaly a používají právě při činnostech upravených báňskými předpisy. Oblast výbušnin je oblastí, která se dotýká i problematiky nakládání s pyrotechnikou nebo problematiky bezpečnosti výrobků. Po roce 2001 hraje téma výbušnin pro civilní použití velmi důležitou roli rovněž s ohledem na boj s terorismem.

Problematice výbušnin je věnována hlavně třetí část zákona č. 61/1988 Sb., a tento zákon sám má oblast výbušnin zahrnutu přímo i do svého názvu. V zákoně č. 61/1988 Sb. nalezneme definici výbušnin, problematiku trhacích prací a jejich povolování, dále povolování dovozu, vývozu, tranzitu, nabývání a předávání výbušnin, základní požadavky na objekty, v nichž se nakládá s výbušninami atd. Při povolování činností v oblasti výbušnin hrají zásadní roli orgány státní báňské správy, které rovněž vykonávají vrchní dozor nad touto oblastí.

Problematika výbušnin je silně ovlivněna požadavky evropských právních předpisů, zejména požadavky Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/28/EU ze dne 26. února 2014, o harmonizaci právních předpisů členských států týkajících se dodávání výbušnin pro civilní použití na trh a dozoru nad nimi (přepracované znění). Tato směrnice nahrazuje starší, obdobně zaměřenou Směrnici Rady Evropských společenství 93/15/EEC, o harmonizaci předpisů týkajících se uvádění na trh a dozoru nad výbušninami pro civilní použití, která byla do českého právního řádu implementována zákonem č. 315/2001 Sb. s účinností od 1. ledna 2002.

K provedení zákona č. 61/1988 Sb. byla vydána celá řada vyhlášek tematicky zaměřených na výbušniny (č. 72/1988 Sb., 327/1992 Sb., 99/1995 Sb. aj.).

Část čtvrtá zákona č. 61/1988 Sb.

Část čtvrtá obsahuje jediné ustanovení, a to § 37, věnovaný podzemním objektům.

Téma podzemních objektů, zajišťování jejich stability a bezpečného stavu, a výkon dozoru nad těmito otázkami se dostalo do zákona č.61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě, na základě zákona č. 367/2007 Sb.

Podzemními objekty jsou podle § 37 zákona č. 61/1988 Sb. podzemní prostory vytvořené ražením včetně jejich přístupových částí, jedná-li se o

- a/ tunely a štoly metra,
- b/ ostatní tunely a štoly, pokud jejich délka přesahuje 50 m,
- c/ kolektory včetně jejich hloubených částí a spojovacích šachet,
- d/ jiné prostory o objemu větším než 1000 m³ zpřístupněné veřejnosti nebo využívané k podnikatelské činnosti,
- e/ stavby pro účely ochrany obyvatelstva,
- f/ kanalizační stoky o světlém průřezu větším než 2 m², pokud jejich délka přesahuje 50 m,
- g/ odvodňovací a vodovodní štoly o světlém průřezu větším než 2 m², pokud jejich délka přesahuje 50 m,
- h/ bývalá stará nebo opuštěná důlní díla následně zpřístupněná veřejnosti nebo využívaná k podnikatelské činnosti.

Za podzemní objekty se nepovažují podzemní objekty, které podléhají technickobezpečnostnímu dohledu podle zvláštního právního předpisu (tj. vodoprávnímu dohledu) a dálniční, silniční a železniční tunely, s výjimkou tunelů a štol metra.

Provozovatel (resp. vlastník) podzemního objektu má zákonem stanovenou povinnost udržovat tyto objekty v bezpečném stavu, tzn. udržovat je stabilními proti průvalům hornin, udržovat je bezpečné z hlediska ovzduší atp. Nad zajišťováním stability vykonává vrchní dozor státní báňská správa. Vlastník (resp. provozovatel) podzemního objektu je povinen provádět prohlídky podzemních objektů prostřednictvím organizace, která má zřízenou báňskou záchranou stanicí.

Část pátá zákona č. 61/1988 Sb.

Státní báňská správa (SBS) – základní pravomoci v § 38 až 43 zákona č. 61/1988 Sb., další rozptýleny v zákonech č. 61/1988 Sb., 44/1988 Sb., v prováděcích vyhláškách k nim a v dalších předpisech.

Vykonává vrchní dozor nad dodržováním horního zákona, zákona č. 61/1988 Sb., pokud jde o BOZP a bezpečnost provozu při hornické činnosti a ČPHZ, nad využitím nerostného bohatství, nad zajišťováním stability podzemních objektů, nad výbušninami pro civilní použití atd.

SBS tvoří

- a) Český báňský úřad (ČBÚ)** – ústřední orgán státní správy, metodicky řídí výkon SBS, vykonává vrchní dozor, zajišťuje věcné a osobní potřeby OBÚ, odvolací orgán atp.
- b) Obvodní báňské úřady (8 OBÚ)** – vykonávají vrchní dozor, povolují hornickou činnost a dobývání nevyhrazených nerostů, stanovují dobývací prostory, povolují trhací a ohňostrojné práce, vydávají příslušná osvědčení a oprávnění. Územní obvody stanoví zákon č. 61/1988 Sb., sídelní města OBÚ vyhláška č. 394/2011 Sb.

Pro výkon dozoru používá SBS ústřední a obvodní báňské inspektory.

Za porušení předpisů se ukládají sankce (za přestupky - §44 zákona č. 61/1988 Sb., za správní delikty právnických a podnikajících fyzických osob - § 44a cit.zák.). Další sankce v zákoně č. 157/2009 Sb., zákoně č. 85/2012 Sb., zákoně č. 83/2013 Sb. atd.

Část šestá zákona č. 61/1988 Sb.

Uvedená část řeší výhradně sankční ustanovení.

Mezi významnou kompetenci orgánů státní báňské správy patří ukládat sankce za porušení právních předpisů, především za porušení zákona č. 61/1988 Sb. V tomto zákoně jsou (duben 2017) rozlišeny přestupky fyzických osob a správní delikty právnických osob a podnikajících fyzických osob.

Výše sankcí je různá a liší se podle závažnosti – u přestupků „běžných“ fyzických osob je logicky nižší (buď do 50 tisíc Kč, nebo do 100 tisíc Kč), u správních deliktů právnických osob a podnikajících fyzických osob je možno podle povahy deliktu uložit až 1 milion Kč, 2 miliony Kč nebo 5 milionů Kč.

Část sedmá zákona č. 61/1988 Sb.

Je věnována společným, závěrečným a přechodným ustanovením. I přes tuto skutečnost obsahuje několik důležitých ustanovení.

Podle § 45 mohou orgány státní báňské správy odejmout fyzickým osobám jimi vydaná oprávnění nebo osvědčení k výkonu činností za hrubé nebo opakované porušení předpisů k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a bezpečnosti provozu, a to až na dobu 3 let. Orgány státní báňské správy mohou také zrušit rozhodnutí nebo jiná opatření opravňující k výkonu činností podle tohoto zákona vydaná organizaci, pokud tato organizace hrubě nebo opakovaně poruší předpisy k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci nebo bezpečnosti provozu, a to až na dobu 3 let. Orgán státní báňské správy rovněž může nařídit zneškodnění nebo zničení výbušniny, která nesplňuje požadavky stanovené tímto zákonem. Organizace, která drží takové výbušniny, je povinna provést takto nařízená opatření na své náklady. V části sedmé nalézáme také některé kompetence orgánů SBS v oblasti technických zařízení.

Velmi významné je ustanovení § 46, podle kterého může Český báňský úřad (od r. 2017) **povolit výjimku** z technických požadavků uvedených v prováděcích předpisech. Možnost dávat výjimky sice existovala v některých vyhláškách, nebyla však zakotvena v zákoně. Teprve na základě zákona č. 451/2016 Sb. se tato možnost, vyhovující faktu, že hornické provozy jsou živým organismem, dostala do zákona č. 61/1988 Sb.

Ustanovení § 46a upravuje otázku poskytování údajů ze základních registrů a agendových informačních systémů, tentokrát Českému báňskému úřadu a obvodním báňským úřadům.

Posledním ustanovením je ustanovení o účinnosti, která byla stanovena na 1. červenec 1988.

Děkuji za pozornost !